

medusobnom skladu. Ali taj sklad valja pokazati modernom čovjeku, pa i onom, koji priznaje kršćanski svjetovni nazor. Jer i njega muče mnoga od ovih pitanja: sama vjera nije u stanju, a često nema ni prava da ih rješava.

Eto zašto su ovakovi radovi uvijek dobro došli i zašto ih naročito naš savremeni život iziskuje.

Tko vlada francuskim jezikom ne će požaliti, ako se zabavi ovim aktuelnim problemom po izvodima profesora Th. Mainagea.

Dr. A. Ž.

J. Hessen: Die Weltanschauung des Thomas von Aquin (Stuttgart 1926). Ovak marni docenat u Kölnu — koji je u deset godina publicirao desetak naučno i u cijelosti valjano opremljenih filozofskih monografija — izdao je uz dobre ostale niipošto suvišni prikaz Tome i tomizma u cilju pridizanja i širenja smisla za njegov studij. Sve više nalazi odziva poticaj Lava XIII., koji je enciklikom »Aeterni Patris« 1879. upravio poziv: Sancti Thomae sapientiam restituitis et quam latissime propagetis! Njegov nasljednik Pio X. u borbi sa modernizmom upućivao je na Akvinca. I za njegova nasljednika Benedikta XV. određuje Codex juris canonici, da se profesori filozofije i teologije u svemu strogo drže Andeoskog Učitelja. Napokon je i prigodom šestog centenarija Tomine kanonizacije (1923.) enciklikom »Studiorum ducem« Pio XI. oglasio: *Ite ad Thomam!*

Historički, sistematski i kritički dio iznose jasne obrise osnovnih problema i njihovih rješenja. Pa i ako sam istakao Hessenovu produktivnost i nesumnjivu verziranost u skol. filozofiji, ipak treba i ovdje osuditi njegov način kritike to-

mizma. Poznato je, da je aristotel-sko-tomistički objektivizam izgrađen na jednoj kozmološkoj i jednoj psihološkoj, u oba smisla metafizičkoj prepostavci. S jedne strane naime smatralo se, da je zbiljnost racionalizirana, t. j. da su spoznajni predmeti u sebi (realno) formirani, upravo onako, kao što su pojmovno predstavljani. Bitne forme realizirane su u pojedinkama, pa zato i predstavlja apstraktivno shvaćanje (= poimanje) t. j. takovo, kojim se ne obaziremo na individualna (pojedinačna) određenja, a fiksiramo samo bitna. Taj je način shvaćanja moguć — i to je sad s druge strane psihološka pretpostavka — samo po tvornom i trpnom razumu.

Hessen tvrdi (p. 123), da je (s obzirom na prvu pretpostavku) već po Kantu »zarušen najdublji osnov tomističkog sustava«. Ovako rečeno je to sasvim krivo. Istina je što Baeumker kaže, koga H. umah citira, da je kod tomizma »velik nedostatak«, što su mu sustavni osnovi tek postulati, a ne problemi. t. j. što ovi osnovi »nijeku stečeni analizom unutarnjeg iskustva«. Dakle osnovi noetičkog objektivizma nijesu kritički utvrđeni, nego ako ćemo reći dogmatski, pretpostavno; to je tačno. Ali iz ovog nedostatka u kritičkom postupku ne valja predaleko zaći, da su Kantovom ili bilo čijom kritikom osnovi tomizma oboreni: jer kojom drugom kritikom — a takova se upravo i razvila u neotomističkoj noetici — mogu ovi osnovi da ostanu neoborivi ne kao pretpostavke, nego kritičkim preispitanjem. Jer i ono što je H. dalje navodi Hertlinga, kao da je tomistička nauka o predmetima univerzalnih pojmova sama u sebi (a ne samo po svojoj

kritički manjkavoj metodi!) neodrživa, pokazuje očito, da H. ne misli samo na kritičnost noetičkih istraživanja, nego na neodrživost načelnog (pojmovno - objektivističkog) stajališta. Napustimo li naime ovo stajalište, kaže H. (126.), t. j. poreknemo li egzistenciju univerzalijā u pojedinkama, survat će se tomistička noetika u svojoj jezgri«. A zar ovo poricanje nije istovetno s nominalizmom t. j. s nazorom, koji pojmovno shvaćanje subjektivira tako, da pojmovnoj predmetnosti (= biti) odriče realnu fundiranost? Stvar je Hessenova ukusa, kad kaže, da »tomistički disponirani duhovi« s izrazom »nominalizam« odmah pomišljaju na Lutera, modernizam... Ne, nego tomisti (t. j. oni koji usvajaju, a barem i oni koji valjano razumiju tomizam!) znadu, da pojmovi nijesu samo otisci (Abbilder) realnih biti, nego da su misaone konstrukcije, ali da su te konstrukcije cum fundamento in re: tako je učio Toma, a tko ga poriče, jest nominalist — je li to Hessenu pravo ili ne. I to upravo Kantov i modernistički subjektivist. Barem toliko je potrebno da ovakvu propagandističku knjižicu korigiramo. Ima još i drugih neispravnosti u H. shvaćanju, po kome bi tomizmu bio »der Boden entzogen« i u njemu sve »erschüttert«.

Z.

1. **Th. Mönichs S. J.: Klare Begriffe!** (Dümmler. Berlin u. Bonn 1925.).

2. **M. Ettliger: Philosophisches Lesebuch** (Kösel-Pustet, 1925.).

3. **J. Feldmann: Schule der Philosophie** (Schöningh 1925.).

4. **H. Straubinger: Apologetische Zeitfragen** (Schöningh 1925.).

1. Dobrom naslovu odgovara sadržaj: pojmovna određenja (defi-

nicije) znatnijih i uobičajenih izričaja na području filozofijskom i teološkom. Ovaj leksikon ima praktičnu svrhu, da napose kleru posluži za razumijevanje terminologije u savremenoj strukovnoj upotrebi. Kao prva orijentacija zaista je sasvim precizna.

2. U istoj nakladi izlazi moderna kolekcija »Philosophische Handbibliothek«, koju uz Cl. Baeumkera i L. Baura (Breslau) izdaje Max Ettliger (Münster), koji je u 8. svesci dao sjajan prikaz fil. historije od romantike do sadašnjice. Zajedno s P. Simonom i E. Söhngenom izdao je opet interesantnu ovu zbirku filoz. tekstova, koji originalnim načinom ilustriraju historijski razvitak filozofijske problematike. Knjiga može da posluži osobito u naučnim seminarima i kao informativna lektira, koja kako prikazuje tako i potiče na filoz. umovanje.

3. Jednakoj svrsi služi i ova kolekcija mnogih i veoma priznatih saradnika. Na kraju je pregledni historijski uvod u pojedine odsjeke. Obe su knjige veoma prikladne, da proširuju smisao za filozofiju, prikazujući kako uza sve razlike postoji neki istraživalački kontinuitet u duhu ljudskom od pravijeka do danas. — Možda će se (dakako u Njemačkoj) izvesti doskora i ta zamisao, da se pitanje iznese u izvaci-ma samo savremena filozofija.

4. Do glavnog cilja apologetike: dokazati, da je sâm Bog objavitelj kršćanske religije, kako je zastupana u katol. Crkvi — daleki su putevi, malne preko čitavog polja filozofije. Kako ovi putevi danas izgledaju, daje donekle približnu sliku ovo djelo, koje i u svojoj fragmentarnosti služi dobroj poučnoj svrsi.

Z.

*